

ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Розглянено основні закономірності формування ресурсної бази вітчизняних банків. Проаналізовано вигоди та втрати кожного із джерел нароцнення ресурсів банку.

Ключові слова: ресурси банку, власний капітал, залучені ресурси, депозити, позикові кошти, зобов'язання.

Постановка проблеми. Розвиток економіки країни значно залежить від стану банківської системи. Ефективність безпосередньо банківської системи залежить насамперед від оптимальної структури ресурсної бази українських банків, що впливає на такі важливі показники їх діяльності, як рентабельність і ліквідність. За умов недостатнього обсягу банківських ресурсів значної актуальності набувають питання формування ресурсної бази банків, оптимізація їхньої структури та правильності управління ними.

Аналіз дослідження даної проблеми. Дослідженню проблеми формування ресурсної бази банків присвячено значну кількість праць вітчизняних і зарубіжних авторів. Це питання широко висвітлюють у своїх працях відомі вчені-економісти: М.Д. Алексєєнко, О.Д. Вовчак, О.І. Лаврушина, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, Л.О. Примостка, М.І. Савлук, та інші. Проте питання пов'язані з формуванням ресурсної бази банківських установ потребують подальших досліджень, особливо з урахуванням реального стану економіки.

Метою дослідження є поглиблене і системне вивчення процесу формування ресурсної бази банків, її джерел формування та значення кожного елементу в її структурі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківські ресурси - це сукупність власних, залучених і запозичених коштів, що використовуються банком для проведення активних операцій та надання послуг з метою одержання прибутку, підтримання позитивного іміджу і високого рівня конкурентоспроможності та підвищення потенціалу мобілізації фінансових ресурсів у майбутньому.

Власний капітал банківської установи особливо важливий на етапі становлення банку. У даному випадку він є не лише гарантом забезпечення довіри до банку зі сторони вкладників, а також виконує другорядну для нього функцію, тобто забезпечення оперативної діяльності комерційного банку. Водночас власний капітал виступає основним джерелом і гарантом збереження вартості активів банку поряд із залученим і позиковим капіталом.

Власний капітал банківської установи

складається зі статутного фонду та нерозподіленого прибутку [1].

Основною складовою банківського капіталу є статутний капітал, порядок формування якого визначається організаційно-правовою формою господарювання. Оскільки в Україні банки можуть створюватися у вигляді акціонерних товариств, то їхні статутні фонди формують шляхом випуску акцій і визначаються сумою номінальної вартості усіх акцій. Статутний капітал комерційного банку формується лише за рахунок власних коштів акціонерів у грошовій формі у національній валюті (для нерезидентів дозволено здійснювати внески у вільноконвертованій валюті). Забороняється формування статутного капіталу за рахунок бюджетних коштів, які мають інше цільове призначення, коштів, отриманих у кредит, і коштів неприбуткових організацій, коштів інвестиційних фондів [2].

Крім статутного капіталу, в банках формують також інші фонди: резервний, страховий тощо. Дані фонди формуються з прибутку і мають чітко визначене цільове призначення. Резервний фонд обов'язковий до формування, інші формуються банківськими установами на добровільних засадах.

Згідно із законом України "Про банки і банківську діяльність", резервний фонд формується у розмірі, не меншому за 5% річного прибутку до досягнення ним 25% регулятивного капіталу банку. Даний фонд використовується для покриття непередбачуваних витрат, збитків від банківської діяльності, для виплати дивідендів привілейованим акціонерам. У випадку, якщо резервний фонд сформовано на рівні передбаченому законодавством відрахування до нього можна припинити. Та якщо кошти з фонду використовуються, то відрахування до нього відновлюються [3].

Нарощування ресурсної бази банку за рахунок власного капіталу має свої позитивні аспекти, а саме:

- власний капітал банку є фінансовою основою діяльності та забезпечення його фінансової стійкості, платоспроможності у процесі розвитку;
- відсутність загрози втрати власниками контролю над банком збільшуючи капітал шляхом

підвищення номінальної вартості акцій;

- збільшення обсягу власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел банку, здійснюється за ініціативою акціонерів банківської установи і тому відсутня необхідність згоди інших економічних суб'єктів щодо такої акумуляції ресурсів;

- значна можливість генерувати прибуток у різних сферах діяльності, що пояснюється відсутністю потреби сплати процентів за використання власного капіталу на протизагу позиковим коштам;

- зниження ризику банкрутства при використанні власного капіталу, порівняно із залученням позикового капіталу для збільшення ресурсної бази банку;

- акумульовані власні кошти за рахунок внутрішніх джерел незалежать від кон'юнктури грошового ринку;

- достатній обсяг власного капіталу забезпечує хороші результати діяльності банку та зумовлює цим зростання довіри до банківської установи зі сторони клієнтів, інвесторів і регулюючих органів.

Серед недоліків власного капіталу у структурі ресурсної бази банку можна виділити:

- обмеженість обсягу ресурсів додаткового фінансування для розширення масштабів діяльності банківської установи;

- неможливе застосування механізму "податкового коректора", адже сплата дивідендів, які є ціною використання власного банківського капіталу, відбувається з прибутку після оподаткування (чистого прибутку), тоді як сплата процентів за зобов'язаннями відноситься на витрати банку і відповідно зменшує базу оподаткування [10];

- поповнення статутного капіталу шляхом додаткової емісії акцій уможливорює скуповування даного випуску іншими інвесторами, що може істотно вплинути на принципи управління банківською установою;

- ризиковість нарощування ресурсної бази за рахунок власного капіталу шляхом капіталізації прибутку, оскільки більшість вітчизняних банківських установ України мають від'ємні результати фінансової діяльності [6];

- відносно повільні темпи збільшення власних коштів банківської установи;

- формуванню власного капіталу притаманні значні витрати у порівнянні із залученими та позиковими ресурсами.

- негативний вплив на приріст рентабельності власного капіталу банку при значному нарощенні його обсягів [11].

Залучені кошти є основною складовою пасивів комерційного банку і становлять близько 75% його ресурсної бази.

Залучені кошти банку існують у двох формах

[3]:

- у формі депозитів;

- у формі недепозитних залучених коштів.

Під депозитом слід розуміти - кошти передані на зберігання у фінансово-кредитну установу з відповідним режимом їх використання, що регулюється банківським законодавством.

Проведення депозитних операцій для нарощення ресурсної бази банківської установи створює основу для здійснення активних операцій, а отже для отримання банком прибутку. Спочатку може скластися думка, що дані операції призведуть до зворотного ефекту, зважаючи на витрати пов'язані із зростанням процентних ставок за вкладками. У даних умовах важлива правильність установлення розміру відсоткових ставок комерційними банками за депозитними вкладками. Зрозуміло, що низькі процентні ставки зменшуватимуть клієнтську базу банку, а надто завищені - призводять до значних витрат фінансово-кредитної установи.

Тому з метою акумуляції коштів юридичних і фізичних осіб банки повинні проводити раціональну політику щодо встановлення розміру відсоткових ставок. Така політика повинна задовольняти потреби комерційних банків і відстоювати інтереси вкладників.

Недепозитні залучені кошти - це кошти, які банк отримує шляхом продажу власних короткострокових боргових зобов'язань на грошовому ринку.

Будучи складовою ресурсної бази, залучені кошти дають такі можливості для банку:

- розширення клієнтської бази банківської установи та залучення значної частини коштів, що знаходиться у фізичних і юридичних осіб;

- можливість залучення додаткових ресурсів способом збільшення чи диференціації ставок відсотка за вкладками [4].

- залучення тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб, а також процентні витрати, які несе банк за депозитами, відносно дешевше джерело збільшення обсягів ресурсної бази, у порівнянні з випуском власних цінних паперів чи акумуляції коштів на міжбанківському ринку кредитних ресурсів.

Разом з тим, залучення коштів на депозити має певні недоліки, зокрема:

- депозитне залучення ресурсів супроводжується значними витратами, як матеріальними, так і грошовими, а також вимагає ґрунтовного дослідження ринку та вироблення виваженої маркетингової політики;

- залучаючи кошти на депозити, потрібно враховувати й обсяги тимчасово вільних грошових засобів у масштабах певного регіону та країни загалом;

- вкладення коштів здійснюється за бажанням

потенційних клієнтів, що має важливе значення в ситуації, коли банківській установі необхідно в короткі терміни акумулювати фінансові ресурси;

- частину залучених коштів банки повинні зберігати в НБУ та здійснювати платежі у Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [5, с. 113].

Одним із джерел поповнення ресурсної бази банку є позики, одержані в інших банківських установах. Міжбанківський кредит - це позичковий капітал комерційного банку, що передається іншій фінансово-кредитній установі у тимчасове користування на принципах поверненості та платності.

Важливою особливістю є те, що за допомогою міжбанківського кредитування банки, які відчувають потребу у додаткових ресурсах мають змогу оперативніше їх отримати. Також зауважимо, що ці кошти не можуть бути використані на забезпечення власних потреб господарського характеру, а мають спрямовуватися на покриття тимчасових розривів ліквідності.

Суб'єктами міжбанківських кредитів виступають об'єднання банківські установи, інші фінансово-кредитні інститути та НБУ. Дані суб'єкти можуть бути як позичальниками, так і кредиторами.

Залучення коштів на міжбанківському ринку кредитних ресурсів супроводжується такими вигодами для банку:

- розширення масштабів своєї кредитної діяльності з клієнтами;

- підтримання показників ліквідності та платоспроможності банку на прийнятному рівні;

- дотримання вимог регулятора щодо нормативу обов'язково резервування [5];

- можливість налагодження співпраці з іншими комерційними банками;

- залучення додаткового обсягу позикових коштів (у межах допустимого рівня) дає змогу існуючим акціонерам банківської установи зберігати контроль над ним, оскільки кредитори на мають права приймати управлінські рішення щодо діяльності банку, на відміну від потенційних акціонерів, що з'являється шляхом проведення додаткової емісії акцій;

- запозичуючи кошти шляхом здійснення операцій з борговими зобов'язаннями, банківські установи позбавлені ризику коливання ставок відсотка, оскільки ставки фіксовані, а отже, не залежать від кон'юнктури грошового ринку [8];

- одержання прибутку на купівлі-продажу ресурсів. У даному випадку банки одночасно здійснюють запозичення та розміщення коштів. Проводячи такі спекулятивні операції, комерційні банки одержують прибуток у вигляді різниці між сумою, що сплачують позичальники за кредит, і тою сумою, яку їм необхідно сплатити за користування ресурсами власному кредитору.

Для підтримки фінансової стійкості та рівня ліквідності банківських установ, при тимчасовій нестачі ресурсів, НБУ надає міжбанківські кредити через механізм рефінансування. Дані операції актуальні в сьогоденних умовах, в час, коли вітчизняні банки за наслідками фінансової кризи відчувають невпевненість щодо надійності своїх клієнтів та показників ліквідності [7, с. 111].

Також запозичення коштів може відбуватися на основі емісії та продажу боргових зобов'язань. До боргових цінних паперів належать банківські облігації, які засвідчують внесення їхніми покупцями грошових засобів та підтверджують відшкодування номінальної вартості зобов'язань у визначений строк із сплатою фіксованого відсотка.

Формування ресурсної бази банку може здійснюватися також шляхом запозичення коштів на міжнародних фінансових ринках, за рахунок розміщення власних боргових зобов'язань та отримання кредитів від іноземних банківських установ.

Запозичення коштів для банку ускладнюється тим, що:

- надання позикових коштів певному банку відбувається за рішенням інших банківських установ, їх об'єднань, а також НБУ, тому безпосередньо комерційний банк не може впливати на процес позикового фінансування;

- фінансова стійкість і платоспроможність комерційного банку знижується при значних обсягах позикового капіталу у структурі пасивів банку і водночас збільшується ймовірність банкрутства установи;

- запозичуючи кошти, важливо враховувати кон'юнктуру фінансового ринку, оскільки вона є фактором впливу на обсяги та вартість позикових ресурсів;

- значна частка позикового капіталу у структурі ресурсної бази банку дає змогу кредиторам впливати на важливі управлінські рішення, а у випадку перевищення відповідного рівня фінансового ризику банківська установа може перейти у їх власність;

- залучаючи міжбанківські кредити комерційні банки повинні також враховувати можливість подорожчання ресурсів, оскільки дане джерело є більш дорогим, ніж депозити юридичних і фізичних осіб, що впливає на прибутковість бізнесу [9];

- акумулюючи кошти за допомогою боргових зобов'язань, банки також понесуть значні витрати, пов'язані з технічними аспектами емісії та продажу цінних паперів;

- цільовим призначенням коштів, отриманих на позичковій основі.

Отже, важливе значення для банку має ресурсна політика спрямована на:

- збалансування співвідношення між власними

коштами та зобов'язаннями;

- дослідження структури фінансових ресурсів за строками погашення та ризиком коливання відсоткових ставок;

- прогнозування можливих способів мобілізації банківських ресурсів.

Висновки. Підводячи підсумки, необхідно відзначити, що формування оптимальної ресурсної бази банків є передумовою стабільного функціонування банківської системи. Посилення конкуренції між банківськими установами та обмежені можливості внутрішнього ринку потребують збільшення її обсягів і зумовлюють необхідність її диверсифікації.

Для нарощування обсягів фінансових ресурсів банки повинні проводити активну діяльність щодо залучення нових клієнтів, що сприятиме стабільності банківської установи, а також повинні підвищити довіру з боку населення до банківської системи, проводити ефективну кредитну політику, оскільки раціональність формування, використання та розміщення ресурсів банку буде сприяти його достатній ліквідності та платоспроможності.

Водночас істотний приріст ресурсної бази комерційних банків сприятиме зміцненню вітчизняної банківської системи та є однією з умов для переходу економіки України на рівень розвинених держав.

Список літератури

1. Стойко, О. Я. Банківські операції [Електронний ресурс]: навч. посіб./ О. Я. Стойко. - Режим доступу: <http://www.vuzlib.net>.
2. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку: навч. посібник/Л.О. Примостка. - К.: КНЕУ, 2007. - 280 с.
3. Крупка М.І. Банківські операції : підручник / М. І. Крупка, С. М. Андрущак, Н. Г. Пайтра ; за редакцією доктора економічних наук, проф. М. І. Крупки. - Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. - 312с.
4. Фурсова В.А., Капелюшна М.О. Формування

ресурсної бази комерційних банків: сучасний стан і перспективи розвитку/ В.А. Фурсова, М.О. Капелюшна// Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии:

- 3б. наук. пр. - X. : Нац. аерокосм. ун-т "ХАИ", 2011. - Вып. 50. - с. 118 - 124.
5. Алексеенко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики: Монографія /М. Д. Алексеенко. -К.: КНЕУ, 2002. - 276с.
6. Герасименко В., Герасименко Р. Управління власним капіталом банку в Україні в умовах фінансової кризи / В. Герасименко, Р. Герасименко // Вісник НБУ. - жовтень, 2010.- [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbvu.gov.ua/portal/soc_gum/Vnbu/2010_10/2010_10_5.pdf
7. Савлук, С. М. Стимулювання нарощування власного капіталу банків [Текст] / С. М. Савлук // Фінанси України. - 2009. - № 2. - С. 112.
8. Присяжнюк О.П. Джерела формування та зміцнення ресурсної бази банків [Електронний ресурс] /О.П. Присяжнюк // Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.- [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://archive.nbvu.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2011_31/11_31_27.pdf
9. Аврамчук Л.А., Винничук Т.С. Роль міжбанківського кредитування у формуванні ресурсної бази банків в умовах глобалізації [Електронний ресурс] /Л.А. Аврамчук, Т.С. Винничук // Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.- Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvnau_eamb/2011_168_1/1lala.pdf
10. Школьник І.О. Теоретичні підходи до трактування поняття капіталу підприємства та його структури на сучасному етапі розвитку фінансової науки [Електронний ресурс] /І.О. Школьник, А.С. Безбабіна // Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.- Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2012_4/24.pdf
11. Бланк И.А. Управление формированием капитала. - К.: Ника-Центр, 2000. - 443 с.

Анотація

Ирина Кирилейза

ФОРМИРОВАНИЯ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ БАНКОВ В УКРАИНЕ

Рассмотрены основные закономерности формирования ресурсной базы отечественных банков. Проанализированы выгоды и потери каждого из источников наращивания ресурсов банка.

Ключевые слова: ресурсы банка, собственный капитал, привлеченные ресурсы, депозиты, заемные средства, обязательства.

Summary

Iryna Kyryleiza

FORMATION RESOURCE BASE OF BANKS IN UKRAINE

In the article researched the basic patterns of resource base of domestic banks. Analyzed the benefits and costs of each of the sources of increase of bank resources.

Keywords: bank resources, equity, involved resources, deposits, borrowings, obligations.